

# Het Ravelijn op den Zoom

Als wij in deze tijd over het Ravelijn van Bergen op Zoom spreken is er geen vergissing mogelijk. De toevoeging „op den Zoom” is helaas overbodig geworden sinds de overige vijf ravelijnen met de veertien bastions en de negentien lunetten tussen 1867 en 1882 op rigoureuze wijze werden geslecht terwille van de gewenste stadsuitbreiding.

De eens zo schitterende en ijzersterke vesting gordel werd in 1698 door Menno Baron van Coehoorn, Directeur-Generaal der Fortificatiën en Meester-Generaal der Artillerie, ontworpen en van 1701 tot 1742 gebouwd. Dit meesterwerk zou zijn faam tot over de grenzen bevestigen. Hij zelf heeft er niet veel van gezien; hij overleed reeds in 1704, 63 jaar oud.

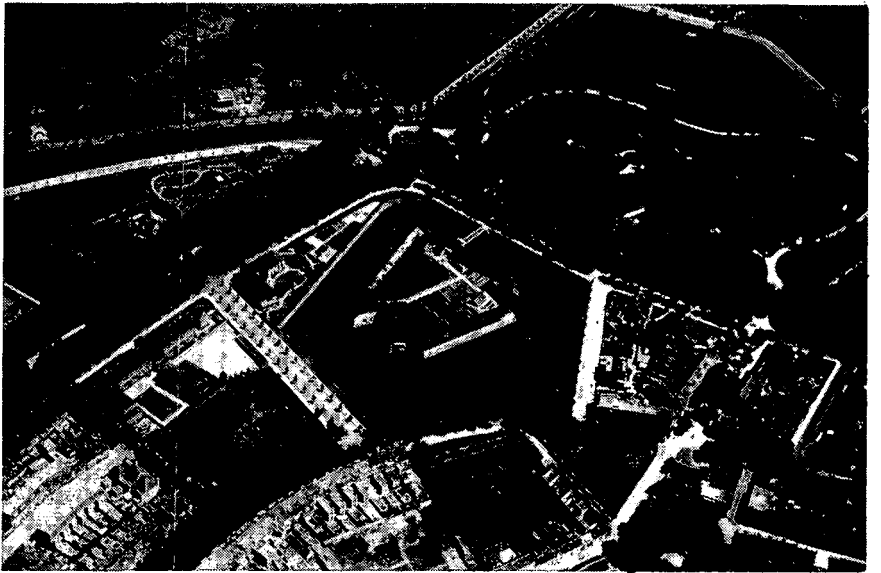
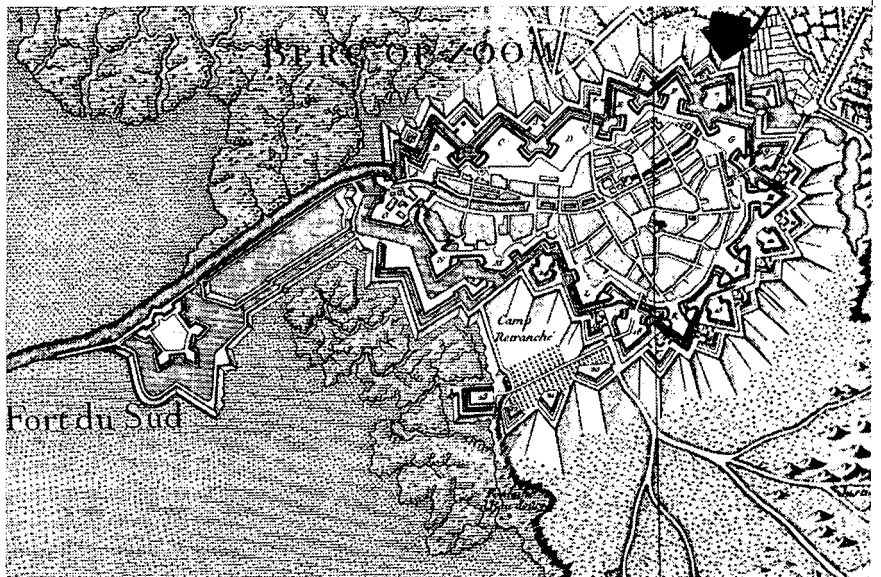
Menno van Coehoorn had eigen methoden voor de vestingbouw ontwikkeld, die bekend zijn geworden als het Nieuw-Nederlandse stelsel, dat aanmerkelijk afwijkt van het Oud-Nederlandse item, volgens hetwelk vestingen als Heusden, Brielle Willemstad, Bourtange en andere zijn aangelegd.

Toepassing van metselwerk, ten tijde van de 80-jarige oorlog terwille van de spoed en de financiële bezwaren verlaten, was weer aan de orde, maar op een zodanige manier dat de walmuren aan 's vijands waarneming onttrokken moesten blijven. Het bovenste gedeelte der wallen was aardwerk. In plaats van te zoeken naar regelmatige wiskundige figuren, paste Menno de vormen van bastions en ravelijnen aan de situatie van de te verdedigen stad aan, zodat die werken geen symmetrische contouren lieten zien.

Slechts op twee plaatsen, in het N.O. front en bij de haven was het mogelijk constant water in de vestinggracht te houden, de rest van de vestinggracht was droog, maar zou in oorlogstijd onder water gezet kunnen worden.

Het Ravelijn op den Zoom was het enige ravelijn, dat rondom in het water lag. Dit water, het Pillekenswater genaamd, stond in verbinding met een turfvaart, Grebbe of Moervaart, Moeregreb, die door de stad naar de haven liep. Sedert 300 jaar is deze vaart ten onrechte onder de naam Zoom bekend geworden.

Vanwege deze waterstaatkundige toestand was er alle reden om het Pillekenswater te behouden en deze omstandigheid zal wel het meest hebben bijgedragen tot het behoud van het Ravelijn.



Men kan de vesting zoals deze in 1747 geweest moet zijn, in verkleinde vorm aanschouwen. Een werkelijk prachtige maquette vindt men op de zolderverdieping van het Markiezenhof, vervaardigd naar het voorbeeld van een zich in het Musée des Plans-reliefs van het Hotel des Invalides in Parijs bevindend model, dat na de verovering van de stad door de Franse tijdens de Oostenrijkse Successie-oorlog in 1747, op last van de Franse Koning werd gemaakt. Omdat nu het Ravelijn op den Zoom het enige gave overblijfsel is van de roemruchte vesting moeten wij er zuinig, erg zuinig op zijn.

Reeds in 1926 is door wijlen Ir. A. J. L. Juten in het januarinummer van dit tijdschrift de aandacht op dit Ravelijn gevestigd en terecht. Het werk verkeerde toen in een lichte staat van verval als gevolg van te weinig onderhoud.

Zes jaar later werd de restauratie ter hand genomen. Daarbij werd een sedert de ontmanteling aangelegde dam tussen de oostelijke flank en de openbare weg vervangen door een houten brug omdat men ten behoeve van het gebruik, voor welk doel ook, een vaste verbinding in stand wilde houden. Het is alleen jammer dat men toen niet meteen die verbinding naar de keelzijde van het

voormalige verdedigingswerk heeft verplaatst; dat zou uit vestingbouwkundig oogpunt juist zijn geweest.

Na de ontmanteling is het Ravelijn in militair gebruik gebleven, o.a. als exercitieterrein, totdat de gemeente Bergen op Zoom het in eigendom verkreeg en er de stadskwekerij in vestigde, die thans elders is ondergebracht.

Met de kwekerij binnen de wallen voerde het Ravelijn een rustig bestaan, doch ruim tien jaar geleden veroorzaakte een door het gemeentebestuur gelanceerd, door een bekend architect vervaardigd ontwerp voor de bouw van een muziekschool op het Ravelijn een grote deining.

Protesten, rekestes, adressen, zelfs een voor deze gelegenheid georganiseerd „referendum”, waarbij 70% van de burgerij zich tegen de voorgenomen bouw verklaarde,

konden het gemeentebestuur niet vermuren en met de voor dit monument vereiste toestemming van de Minister van CRM – een beroep op de Kroon om dit te voorkomen werkte zelfs niets uit – trachtte het gemeentebestuur de bouw nu door te drukken; zonder wijziging van het bestemmingsplan ging dit niet. Het daarop ingediende wijzigingsvoorstel werd echter door G. S. van Noordbrabant niet goedgekeurd. Toen gaf het gemeentebestuur tot opluchting van velen het heilloze bouwplan op. Om toch een andere zinvolle bestemming aan het Ravelijn te geven dan die van plaatsen voor de stadskwekerij, werd de Ravelijncommissie ingesteld, die in oktober 1975 met een eenvoudig plan voor den dag kwam, waarbij ook de omgeving werd betrokken. Volgens dit plan zou het Ravelijn zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat

Onlangs werden wij door een krantebericht opgeschrikt. Er zou een nieuw plan bestaan om op het Ravelijn een amphitheater te bouwen. Wij brachten onze ongerustheid ter kennis van het gemeentebestuur, daarbij wijzende op het feit dat het Ravelijn op de Monumentenlijst voorkomt.

Het gemeentebestuur meende in zijn antwoord onze ongerustheid weg te kunnen nemen door te verklaren, dat het slechts om een bouwsel van ten hoogste anderhalve meter zou gaan.

Maar dat is al erg genoeg!

Het is trouwens een bekend verschijnsel dat het maken van een voorziening, die in wezen niet op een monument thuis hoort, gewoonlijk door meer afwijkingen wordt gevolgd; het hek is gauw van de dam.

Door het naar elders overbrengen van de kwekerijkassen c.a. heeft men nu de kans



1 Plattegrond van Bergen op Zoom anno 1748 naar een door Franse ingenieurs vervaardigde kaart. De pijl wijst naar het Ravelijn op den Zoom

2. Luchtfoto van het Ravelijn e.o. omstreken 1936; rechts het Volkspark met in de vijver een eilandje, dat eens de Lunet op de Sluis is geweest  
Foto: Stichting Menno van Coehoorn

3. Het Ravelijn, gezien van de keelzijde; anno 1978  
Foto: Ciné Serre, Bergen op Zoom

moeten worden teruggebracht opdat het in de eerste plaats duidelijk herkenbaar zij als historisch verdedigingswerk.

In deze toestand wordt het dan uitstekend geschikt als rustpunt voor wandelaars zowel voor de burgerij als bezoekers van elders. Voorts kan het terrein dienstbaar worden gemaakt – zonder permanente of semi-permanente voorzieningen – voor het houden van openlucht-bijeenkomsten, muziekuitvoeringen, e.d.

Met dit advies van de Ravelijncommissie hebben wij ons kunnen verenigen en wij wachten nu op een consequente uitvoering hiervan.

het Ravelijn *optimaal* op te knappen, waarbij men ook aandacht moet besteden aan de te overvloedige beplanting, welke het metselwerk aantast. Men beginne hieraan zo spoedig mogelijk en make vooral geen nieuwe fouten. Dit Ravelijn is een uniek monument en dat moet het blijven!